

posta: «que-us iria *alre* comtan?» ja en el *Castiagilós* (v. 388), «e qué-ús iria *alre* disent?» en el *Jaufré* (v. 10.595); allí mateix «non trobarés / home c'ales vo-n voila dir / si doncs no volia morir» (v. 4851) és 'una altra cosa (concreta)' no pas 'qualsevol altra cosa'. En fi, inútil subtilitzar, perquè aquesta incompatibilitat encara és més evident en casos que ja he citat i que citaré fora d'aquest paràgraf.

4) La força d'aquesta mena d'argument creix encara si tenim en compte que tot sovint trobem frases en què *res alre* figuren junts (prova flagrant que el *-re* de *alre* no és el mot *res*), i això en fonts ben arcaïques, com les *VidesR.*, on una de les dues versions més antigues (B130v1) porta «la gonela ab lo mantel, e *res* no vul *alre*» (traduint *nihil aliud requiro*); cosa freqüent en el *Llibre de les Dones*: «aquesta santa vida contemplativa --- *res alra* fóra: aquesta yamés no té lo cor segur ne reposat», cap. 353 (A241v2, *res alre* B), «per sola obra de N. S. Déu --- que *res alra* sots ell no-y és bastant», cap. 361 (A245v1), «axí que si *res alre* ama tot ho fassa per amor de Déu», id., id.

En oc. tals usos apareixen a grapats des del S. XII fins avui; ja en Raimbaut d'Aurenga «a Dieu la coman e l'autreg, / que mais *ren alre* dir non deïg» (*PSW* v, 54), «de vós non volle per present / castel, ni terra, ni argent, / ni *ren alre* che vós ayás» i «che aor ny argent non mi play / ni *ren alre* que vós agiás» en el *Blandin de Cornoalba*, vv. 1661, 1853 (més en *Rom.* II, 195, 198, d'aquest poema), «d'aquesta nafra non ti sai *ren alre* dir» en la Cirurgia de Raimon d'Avinhon (fi S. XII, *ARom.* xxv, 20, 43); «es cavalliers --- fers e sobriers, / que *re* no vai *alres* qerén / mas bataïals ab tota gen», *Jaufré*, v. 861, «per orguèl e per gran sobrieira / que *ren* non saup *alres* per qué, / aussís mon paire, e pueis pres mé», id., 6433. Modernament, a cada pas en l'obra poètica de Mistral: «se vai tuà, sèns plus s'enchaure / dóu gai soulèu ni de *rèn aurre*», «senso *ren aurre*», «que *rèn aurre* / noun rësto a faire qu'a s'enclaire», *Calendau* (I, 31.6; II, 43.5; IV, 5.4).

5) Al costat de *alre* existeix la forma *aldre*, que apareix algun cop en occità antic: «que si m'en voletz creire ja *aldres* non faratz», *Crozada*, 91.5. I és bastant freqüent en català medieval: «*aldre* hi haurà mester» en la *Cròn.* de Jaume I (36), «no-y á *aldre* mas que m'ublic a vós servir e amar», Lluïl (*Coutempl.*, 22), i es nota sobretot en textos valencians del S. xv, com el ja citat de J'Esteve, Roís de Corella, I. de Billena, i sobretot en St. Vicent Ferrer: «com parla de penitència, haveu a fer *aldre*, hoc, que serveu los manaments de Déu» (*Quar.*, 83.145, de nou 15.85), «no ere peccat mortal, que no-y podie *aldre* fer» (*Sermos* II, 120.1). «Pensant que alguna escusació sia --- he ardimet de parlar, e pur com *aldre* se-*n* degués, yo són en tal punt que si en altra manera me-n vogués regir no poria», *Curial* I, 121, «cas que axí fos com vós diets, yo no-y poria *aldre* fer», ib. II, 173. Ara bé, la *r* de *res* essent inicial, és una *r̄* llarga, i com a tal només pot anar en principi de síl·laba: fóra incompreensible que davant d'ella es

formés una *d* epentètica; al costat de *conreu* o de *somriure* no existeixen pas les variants **condreu* ni **sombriure*.¹⁸

6) Si en *alre* hi hagués hagut *re* < REM, hauríem de trobar en occità antic i en provençal la variant **alren*. Ara bé, aquesta forma ni la registren enlloc els repertoris de Rayn., Lévy, Brunel, Mistral, etc., ni realment va existir mai.¹⁹ El text abans citat de L. Cigala usa les formes *quaucum*, *ben*, *fon*, i malgrat això té *alre*. És més, en els dialectes moderns que han mantingut fins avui les *-n* finals, com és el cas del provençal rodanès, delfinès i alpí, que diuen *ren*, *pan*, *vin*, etc., trobem, igual que pertot, *aurre*.

Per totes aquestes raons, és evident que l'etimologia admesa fins als anys trenta va quedar rebutjada inapel·lablement, i s'imposa considerar *alre* com una simple variant de *als*. Ningú no pot mirar com a tan certa l'explicació positiva que vaig suggerir llavors, i que em sembla encara bona,²⁰ per més que és basi en una variant del llatí vg. no documentada fins ara. Acabem de veure que *al(s)* ve de ALID forma arcaica en lloc de ALIUD, testificada sovint. Per a *alre* ens caldrà postular una base *ALIR, que havia de donar *alre* de la mateixa manera que SEMPER > sempre, QUATTUOR > quatre, INSIMUL > ensemble, SEQUENTER > oc. ant. *seguintre* (fr. ant. *soentre*, alt-it. *soventri*), PATER i anàlegs > *pare* (*mare*, *frare*), VIDEATUR > *vi-jare(s)*, -ATOR > -are (*baare*, *bevere*, etc.), MAJOR > *maire*.

Als llatinistes restaria a dir la darrera paraula sobre la gènesi d'*ALIR. Però ens bastarà saber que tant podríem mirar-la com una variant originada en el llatí estrictament dit, com en altres llengües i dialectes itàlics. És sabut que una de les característiques de la llengua umbra era la substitució del so de *d* per una mena de *r*, notada *r̄*, p. ex., *er-ek* 'id.', *pir-e* 'quid' (v. Planta, *Grammatik* d. *oskisch-umbr. Dialekte*, vol. I, pp. 398-9; II, 579): així com al pronom llatí *quid* hi corresponia *pirē*, bé podríem admetre que a *alid* correspongués **alirē*; de fet en umbre està documentat un *arsir* allà on en llatí esperaríem *alius*. No intentarem primfilar sobre els detalls d'aquesta forma, que no cal, ni fóra possible donat el coneixement imperfecte a què han arribat els lingüistes sobre aquesta llengua.²¹

Però potser no caldria moure'ns del terreny del llatí estricte, si bé en alguna fase vulgar o arcaica; car, pel que fa a la posició final de mot i en el compartiment de pronoms i partícules, trobem *quirquir* per *quid-quid* en Varró;²² en lloc d'*apud* testifica un *apor Festus*, i en el bronze de Fucina es llegeix *apur finem*;²³ i si *ar-* és normal en umbre allí on el llatí comença per *ad-* (*aripes* = ll. *adipibus*), no deixa d'haver-hi algun cas de tal *ar-* en llatí de Roma (ll. arcaic *aruorsum* = *aduorsum*, i el ll. *arbitrātū* es tradueix en umbre per *arputrati*). I potser ja ens allunya de l'umbre el pensar que *meridies* surt de *medidies*, que hi ha *merulla* en llatí vulgar i romànic (REW, 5463) per *medulla*, que això arribà a determi-